Kulturutskottets betänkande

1977/78:14

med anledning av motioner om fritidspolitiken och om en socialt inriktad rekreationspolitik

I detta betänkande behandlar utskottet följande motioner, vilkas behandling på förslag av kulturutskottet i betänkandet 1976/77:45 uppskjutits till riksmötet 1977/78, nämligen

1976/77:739 av Georg Andersson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppgift att utreda i motionen aktualiserade frågor inom det fritidspolitiska området,

1976/77:753 av Lennart Nilsson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära dels en utredning med uppgift att kartlägga utbudet av rekreationsmöjligheter i vårt land, dels förslag till åtgärder syftande till att främja en socialt inriktad rekreationspolitik.

Motionen 1976/77:739

I motionen konstateras att fritiden ökat kraftigt genom arbetstidsreformer, samtidigt som pensionsåldern sänkts i flera etapper. Den totala fritiden i vårt samhälle har också ökat genom att vardagliga arbetsmoment i dag med maskiners hjälp utförs på betydligt kortare tid än förr. En stor del av det tillgängliga reformutrymmet har alltså, anför motionärerna, använts för att förkorta arbetstiden. De utgår från att avsikten med reformerna varit att alla skall kunna utnyttja den ökade fritiden på ett meningsfullt sätt.

Från dessa utgångspunkter granskas i motionen fritidens längd och innehåll för olika grupper. Exempel ges på olika undersökningar som visar på brister i människors fritidsförhållanden. Därvid nämns låginkomstutredningens levnadsnivåundersökning, handikapputredningens betänkande Handikappanpassad kollektivtrafik, en intervjuundersökning som gjordes av kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden samt den undersökning av den vuxna tätortsbefolkningens fritidsvanor som statens naturvårdsverk lät utföra 1973.

Mot bakgrund av det som redovisas i motionen föreslår motionärerna att en utredning tillsätts för att se över fritidspolitiken. Beträffande utredningens inriktning anförs:

Det är också angeläget att utredningen genomför en inventering av de önskemål som i dag finns när det gäller utnyttjandet av fritiden. Detta kartläggningsarbete är av generell natur. Utredningen bör överväga vilka åtgärder som inom skilda områden är nödvändiga för att undanröja de hinder som finns för människornas möjlighet att utnyttja sin fritid.

Därutöver bör utredningen inrikta sitt arbete på friluft- och rekreationsområdet. Utredningen bör behandla behovet av rekreation såväl efter den dagliga arbetstidens slut som i samband med helger och längre sammanhängande semesterperioder. Utredningen måste därvid uppmärksamma olika samhällsgruppers skilda förutsättningar. Det gäller t. ex. låginkomsttagare, barnfamiljer, pensionärer och handikappade. Utredningen bör i det sammanhanget ange vilken inriktning och omfattning utbudet av rekreationsaktiviteter bör ha för att valfrihet skall uppnås för envar att utnyttja såväl den dagliga som den längre fritiden till meningsfylld rekreation. Bl. a. måste behovet av erforderliga anläggningar anges liksom kostnaderna för genomförandet av förslagen.

Det kommersiella inslaget i fritidsutbudet bör ägnas särskild uppmärksamhet. Utredningen bör klarlägga hur det kommersiella utbudet påverkar de enskilda människornas möjlighet att utöva skilda fritidsaktiviteter.

Också folkrörelsernas roll i sammanhanget bör utredas. Därvid bör utredningen utgå ifrån att det i första hand är samhällets uppgift att ställa anläggningar och resurser till förfogande medan folkrörelserna har att fylla verksamheten med innehåll.

Utredningen bör alltså enligt motionärernas mening dels kartlägga de hinder som finns för människors möjligheter att utnyttja sin fritid, dels föreslå lämpliga åtgärder för att göra det möjligt för var och en att utnyttja fritiden på ett meningsfullt och stimulerande sätt.

Motionen 1976/77:753

Som motivering för sitt yrkande anför motionärerna bl. a. att det tyvärr måste konstateras att många människor, framför allt låginkomsttagare, saknar ekonomiska möjligheter att utnyttja sin semester för meningsfull fritid och rekreation. Undersökningar visar nämligen att en stor andel människor av ekonomiska och andra skäl tvingas att tillbringa semesterveckorna i permanentbostaden.

Genom att stora delar av vårt land är attraktiva, från både fritids- och rekreationssynpunkt, finns det enligt motionärernas mening en fara i att kommersiella intressen ser detta som en chans att tjäna pengar på människors rätt till en meningsfull fritid. Privatpersoner och bolag uppges i allt större omfattning köpa upp mark och fastigheter för enorma summor, oftast i syfte att göra en god penningplacering.

Om inte samhället motverkar privatintressena och medverkar till att skapa ökade förutsättningar för allas rätt till meningsfull fritid och rekreation, kommer utvecklingen i framtiden på detta område enligt motionärernas mening att helt styras av kommersiella intressen, vilket i sin tur kommer att leda till en ytterligare förstärkning av kategoribildningen i semestervanor.

Folkrörelserna bör enligt motionen kunna spela en viktig roll när det gäller utformningen av en socialt inriktad rekreationspolitik.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna 1976/77: 739 och 1976/77:753 från statens naturvårdsverk, statens ungdomsråd, Svenska kommunförbundet och Sveriges riksidrottsförbund. Därjämte har Sveriges turistråd inkommit med ett yttrande över de båda motionerna och Kommittén Kyrkan i fritidssamhället med yttrande över motionen 1976/77:739.

I samtliga yttranden redovisas en positiv syn på motionsförslagen.

I sitt yttrande erinrar *statens naturvårdsverk* om att verket svarar för den statliga planeringen av åtgärder för idrott och friluftsliv. Verket har i det dagliga arbetet ständig känning av och bearbetar, med olika medel, en del av de problem som de bägge motionerna aktualiserar. Verket tillstyrker därför en utredning som kartlägger hindren för en meningsfull fritid och föreslår åtgärder som utjämnar skillnaderna mellan olika grupper i samhället.

Remissyttrandets huvudsakliga innehåll i övrigt framgår av det följande.

Verket bedriver ett omfattande utvecklingsarbete inom området idrott och friluftsliv. Det syftar till att föreslå lösningar på vitt skilda frågor, som anläggningarnas planering och fysiska utformning, tekniska problem, ekonomiska frågor m. m. En förteckning över avslutade och pågående projekt år 1976 uppvisar en avsevärd bredd i ämnesvalen.

I sitt yttrande lämnar naturvårdsverket upplysningar om resultatet av vissa undersökningar om idrott och friluftsliv och pekar på förhållanden som enligt verkets uppfattning bör studeras grundligare.

Studier av fritidsvanor och önskemål, av hinder och olika gruppers möjligheter att uppleva en rik fritid samt nyttjandestudier av olika anläggningar måste ligga till grund för planeringen. Här finns vissa kunskapsluckor som man med verkets utredningsresurser ej förmår fylla ut. Ett steg i den riktningen togs dock med den friluftsvaneundersökning som statistiska centralbyrån på verkets uppdrag genomförde år 1973. Den gav viktiga upplysningar men genom sin bredd gav den på flera punkter endast antydningar om förhållanden som borde studeras grundligare för att ge klarhet. – – –

1962 års fritidsutredning gjorde en intervjuundersökning om idrott och friluftsliv. Då verket gjorde en förnyad undersökning ville man studera förändringarna under en tioårsperiod. Vissa förutsättningar var därför givna. Det var landets tätortsregioner som studerades. Ungdomar under 18 år och pensionärer var ej med i undersökningen. Fritidsaktivitetens beroende av den fysiska miljön kunde ej studeras. På grund av dessa begränsningar har verket givit docent Ingmar Norling, socialhögskolan i Göteborg, i uppdrag att närmare studera förhållandena i en svensk kommun, Härryda. Resultaten väntas hösten 1977.

Under de senaste årtiondena har det gjorts kostnadskrävande satsningar på idrottsanläggningar med särskild tanke på ungdomens behov. Men när man sitt syfte? Bl. a. visade en studie i Järfälla att det var hos en liten andel av ungdomarna som större delen av kommunens idrottsstöd hamnade.

Brist på ledare i idrottsföreningarna och lokalbrist genom hårt inbokade

anläggningar gör kanske också att "breddidrott" inte i önskvärd utsträckning kan erbjudas de vuxna. Motionärerna är de som i första hand måste avvisas. Nyttjandestudier av de traditionella anläggningarna är därför viktiga. Vilka kommer dit? Vilka intressegrupper tillfredsställer de och vilka passar de inte för? Vilka får inte plats? Avståndet till anläggningarna är ett betydande hinder enligt friluftsvaneundersökningen. Här diskrimineras de billösa som till en stor del består av ungdomar och pensionärer. Vilket upptagningsområde är det då rimligt att räkna med för olika typer av anläggningar?

I friluftsvaneundersökningen kom "nöjet att tävla" och "hård fysisk ansträngning" längst ner på listan bland de motiv man tillmätte betydelse vid sitt val av "sport- och friluftsaktiviteter". "Komma ut i naturen", "hålla sig i form" och "göra något med familjen" var de viktigaste motiven. Det synes som om detta ibland rimmar illa med karaktären på de tyngre satsningarna inom fritidssektorn. Anläggningarnas sammansättning borde studeras med hänsyn till bakomliggande motiv, till vad man söker i det man gör.

Naturvårdsverket anser det viktigt att erbjuda verksamhet som är lockande även för dem som är mindre motiverade och uttalar med anknytning till begreppet "friskvård":

Under senare år har begreppet "friskvård" diskuterats och flera kampanjer för bl. a. mer motion har genomförts. Samtidigt har dessa mött en viss kritik. Man har sagt att informationen når främst dem som redan är motiverade och att de mest behövande av olika skäl inte hinner och orkar leva upp till dessa krav. Att finna och överbrygga dessa hinder samt att erbjuda verksamhet som verkligen är lockande är därför viktigt.

Att finna lämpliga former för information upplever verket som en viktig fråga som i yttrandet anknyts till ett resonemang om fritidens kommersialisering:

Samhället kan i dag trots allt erbjuda en rad fritidssysselsättningar i anläggningar och områden men det gäller att känna till dem. Att finna lämpliga former för information har verket upplevt som en viktig fråga. Det gäller både att på kort sikt tala om de möjligheter som finns men också upplysning, träning och undervisning som får effekt på längre sikt. Att "exponera" olika aktiviteter för barn och ungdomar är viktigt, framför allt i de fall familjen inte på ett naturligt sätt har möjlighet att utveckla bestående intressen. Här har skolan och folkrörelserna en väsentlig uppgift att fylla. Fritidens kommersialisering är en fråga som sammanhänger med detta. De som inte har aktiva fritidsintressen är mer utsatta än andra. Det gäller förmodligen också svagare grupper i samhället t. ex. ungdomar. En bättre kännedom om vilka som drabbas och hur vore betydelsefull att få eftersom samhällets medel att motverka denna kommersialisering delvis består i att erbjuda alternativ.

Problemet med miljöbyte under semestrarna anser verket till stor del ha ekonomiska förklaringar. Enligt en beräkning tillbringas ca 55 % av semesterdygnen i bostaden. Förmodligen har detta till stor del ekonomiska förklaringar. Stugbyar till uthyrning är ett av samhällets försök att ge låginkomsttagare möjlighet att byta miljö. Men man bör då betänka att tillkomsttakten av uthyrningsstugor med statsbidrag är ca 40 per år jämfört

med ca 15 000 nya privata fritidshus årligen. Man riskerar därför att mark i goda lägen för friluftsliv tas i anspråk för privata ändamål. Dessutom har en undersökning visat att även uthyrningsstugorna, som i allmänhet är dyra att bo i, utnyttjas mer av höginkomsttagare än av andra.

Statens ungdomsråd har bl. a. till uppgift att inom ramen för samhällets fritids- och kulturpolitik främja verksamhet bland barn och ungdomar, att följa och stimulera forsknings- och utvecklingsarbete på barn- och ungdomsområdet och att genomföra utredningar i syfte att förbättra barns och ungdomars situation i samhället. Rådet bedriver en omfattande försöks- och utredningsverksamhet med tyngdpunkten lagd på barns och ungdomars fritidssituation. Detta arbete utförs i nära samarbete med ungdomsorganisationerna.

Rådet uppger att det i de undersökningar som statens ungdomsråd genomfört och i undersökningsrapporter som rådet tagit del av har framkommit att människor av olika skäl har begränsade möjligheter att utnyttja sin fritid på ett meningsfullt sätt. Statens ungdomsråd delar därför motionärernas uppfattning i motionen 1976/77:739 att det vore värdefullt om en utredning tillsätts med syfte att kartlägga människors möjligheter och önskemål vad gäller utnyttjandet av fritiden.

Beträffande försöks- och utredningsverksamheten lämnas i remissyttrandet följande redogörelse:

Rådets försöksverksamhet under perioden 1971–1974 har gällt eftermiddagsverksamhet för 8–14-åringar i Eskilstuna, verksamhet med invandrarungdom i Olofström samt fritidsverksamhet i Köping, Mölndal och Östersund. Resultaten från denna försöksverksamhet, som bedrevs i samarbete med kommunerna och ungdomsorganisationerna, har redovisats i projektrapporter och andra trycksaker samt i slutrapporter och olika sammanfattande betänkanden. En sociologisk analys grundad på intervjuer med över 3 000 ungdomar har presenterats i bokform med titeln "Ungdomens fritid och samhällssyn".

Våren 1976 färdigställde statens ungdomsråd en bibliografi, "Forskning i ungdomsfrågor", över svenska ungdomsundersökningar under åren 1969–1974 med särskild vikt lagd vid ungdomens fritidssituation. En komplettering av bibliografin är under arbete.

1976 utfördes också en sociologisk undersökning i fem kommuner som erhållit anslag till särskilda åtgärder på skolområdet (SÅS). Undersökningen är en komplettering av en utvärdering gjord av skolöverstyrelsen. Dess syfte var att kartlägga orsakerna till den relativt låga föreningsmedverkan i skolans fritidsverksamhet. Resultaten finns redovisade i rapporten "Föreningslivet och skolan".

F. n. pågår försöksverksamhet i Gävle i samarbete med ungdomsorganisationer och med Gävle kommun. Syftet är att undersöka varför flickor, förvärvsarbetande ungdomar och ungdomar i yrkesinriktad utbildning deltar i organiserade fritidsaktiviteter och att utifrån resultaten av dessa undersökningar försöka påverka utbudet av aktiviteter så att dessa gruppers önskemål tillgodoses. En utvärdering av verksamheten kommer att sammanställas under hösten 1977.

Statens ungdomsråd har av riksdagen beviljats anslag till en kartläggning av hur det kommersiella fritids- och kulturutbudet påverkar ungdomens fritidsförhållanden och organisationernas arbetsmöjligheter. Rådet hoppas kunna påbörja arbetet inom kort, och det beräknas fortgå under en tvåårsperiod.

Med hänvisning till kartläggningen av hur ungdomar och ungdomsorganisationer påverkas av det kommersiella fritidsutbudet finner rådet det värdefullt att den i motionen 1976/77:739 föreslagna utredningen speciellt uppmärksammar det kommersiella fritidsutbudet och dess konsekvenser för människors möjlighet att utöva skilda fritidsaktiviteter. Rådet utgår ifrån att dess egen kartläggning kan komma att ingå som en del i denna större kartläggning som aktualiseras i motionen.

Beträffande motionen 1976/77:753 delar rådet de uppfattningar som framförs i motionen. En stor del av vad som behandlas i motionen ingår emellertid, enligt vad rådet inhämtat, i Sveriges turistråds uppgifter. Mot bakgrund härav finner rådet det inte angeläget att tillsätta en särskild utredning i enlighet med vad motionärerna föreslår utan anser att turistrådet bör kunna ta sig an uppgiften på lämpligt sätt.

Svenska kommunförbundets styrelse delar uppfattningen att det finns anledning att närmare studera önskemål för fritidsutnyttjandet. Det finns alltså enligt styrelsens mening behov av utredningsinsatser inom det fritidspolitiska området. Styrelsen menar att dessa insatser åtminstone till vissa delar lämpligen torde kunna utföras av Sveriges turistråd. Styrelsen vill därför inte ta uttrycklig ställning till behovet av särskild utredning.

Kommunförbundets styrelse anför i huvudsak följande:

Vårt samhälle har genomgått en utveckling där fritidens omfattning och betydelse ökar. En stor del av det tillgängliga reformutrymmet har använts för att förkorta arbetstiden med syftet att öka människornas fritid. Dessa reformer har inte kombinerats med åtgärder för att skaffa fram tillräckliga kunskaper om hur människor vill utnyttja sin fritid och vilka krav som därigenom kommer att ställas på fritidssektorn i framtiden.

Styrelsen delar uppfattningen att det finns anledning att närmare studera önskemål för fritidsutnyttjandet. Med hänsyn till tidigare erfarenheter är det emellertid viktigt att mätmetoder används som ger resultat som är praktiskt användbara i en konkret fritidsplanering. Här bör beaktas det pågående arbetet ute i kommunerna och erfarenheter bör tillvaratas från de kommuner som på olika sätt arbetat med planering för fritiden (t. ex. i kommunöversikter och markdispositionsplaner samt genom speciell kommunal fritidsplanering).

Beträffande friluft- och rekreationsområdet finns det också anledning att ställa semester- och lovperiodernas omfattning och förläggning mot tillgången på fritidsanläggningar i kommunerna. Kraven på hög kapacitet måste kombineras med krav på jämnare säsongsbeläggning som ofta är en ekonomisk förutsättning för att driva en anläggning. Styrelsen vill understryka att en grundförutsättning för en meningsfylld rekreation är anläggningar som står öppna för alla t. ex. stugbyar, campingplatser och friluftsområden.

Sveriges riksidrottsförbund (RF) delar uppfattningen i motionen 1976/77:739 att det är en uppgift för samhället och folkrörelserna att i samverkan försöka skapa ett fritidsutbud som står öppet för alla. RF anser i likhet med motionärerna att det bör ankomma på samhället att ställa resurser till förfogande och på folkrörelserna att forma verksamheten och ge fritidsutbudet innehåll.

Enligt RF:s mening vore det värdefullt om en utredning tillsattes med syfte att kartlägga människors möjligheter och önskemål vad gäller utnyttjande av fritiden.

Beträffande motionen 1976/77:753 stöder RF motionärernas uppfattning att förutsättningar måste skapas som gör det möjligt för alla människor att utnyttja sin semester för meningsfull fritid och rekreation. RF anser att Sveriges turistråd bör ägna dessa frågor stor uppmärksamhet och ser det sålunda inte som angeläget att en speciell utredning tillsätts.

RF anför följande om sitt eget arbetsfält:

Idrottsrörelsen arbetar med målsättningen idrott åt alla och RF har – som en följd av bl. a. specialidrottsförbundens breddidrottssatsningar – under 1970-talet kunnat redovisa en allt större idrottsaktivitet. Utvecklingen har kunnat ske trots en allt hårdare konkurrens från bl. a. den kommersiella fritidsverksamheten.

RF följer också med stor uppmärksamhet de kommersiella företeelserna inom idrotten och har bl. a. tillsatt en egen utredning om "idrottens kommersialisering". Under hand har från utredningsgruppen kommit ganska lugnande besked om bl. a. näringslivets styrning av idrottsrörelsen.

RF följer med uppmärksamhet också de undersökningar om ungdomens fritidsvanor som genomförs i statens ungdomsråds regi.

Sveriges turistråd har till kulturutskottet inkommit med följande synpunkter:

Som framgår av motionerna och remissyttrandena har den ökande fritiden både skapat behov och förväntningar hos en bred allmänhet för en meningsfull fritid. Detta gäller både den dagliga fritiden och semestrar och längre ledigheter.

Sveriges Turistråd har som centralt organ att planera, samordna och genomföra åtgärder för att främja marknadsföring av turism i Sverige. Som en av Turistrådets första åtgärder upprättades en s. k. perspektivskiss över hur nuvarande och framtida semestrar fördelas på olika boendeformer. Av perspektivskissen framgår, att 42 miljoner dygn tillbringas i eget fritidshus, 30 miljoner dygn hos släkt och vänner, 20 miljoner i utlandet och turistboende i Sverige inkl. privatuthyrning och på tåg och båt ca 20 miljoner dygn.

Summeras ovanstående tillbringas 112 miljoner dygn utanför bostaden eller ca 45 % av det totala antalet semesterdygn. Resterande 55 % tillbringas i egen bostad motsvarande 135 miljoner dygn. I och med att den femte semesterveckan införes tillkommer ytterligare 35 miljoner dygn för semester och rekreation. Även om samtliga av dessa dygn mot förmodan skulle tillbringas utanför bostaden (hinder: bl. a. ett begränsat utbud av billig inkvartering) kommer på sikt ändå cirka hälften av de totala semesterdygnen att tillbringas i bostaden.

Det gör att frågan om hur människors fritid i framtiden skall göras innehållsrik inte enbart kan lösas genom ett ökat resande.

Turistrådet tillstyrker därför att en utredning tillsättes med uppgifter i enlighet med de intentioner som framförts i motion 739.

Betr. motion 753 vill vi meddela, att Turistrådet fortlöpande kartlägger utbudet av rekreationsmöjligheter i områden attraktiva för turism och rekreation. Vidare har rekreationsberedningen (Beredningen för planering och samordning av de statliga insatserna för rekreation) fått jordbruksministerns uppdrag att utreda formerna för ett ökat statligt engagemang för turism och rekreation. Betänkandet beräknas avlämnas den 1 december 1977.

Avslutningsvis vill vi framhålla, att Turistrådet är berett att biträda en eventuell utredning med vårt kunnande och våra erfarenheter.

Kommittén Kyrkan i fritidssamhället, som tillsatts av Svenska kyrkans centralråd och Styrelsen för Svenska kyrkan i utlandet, tillstyrker bestämt att den utredning som föreslås i motionen 1976/77:739 kommer till stånd. Kommittén finner det önskvärt att det avsedda utredningsarbetet sker under kontinuerlig redovisning av gjorda undersökningar och överväganden, så att en bred debatt stimuleras kring fritidspolitiska frågor.

Propositionen 1975:46 om planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism

I inledningsavsnittet till föredragande statsrådets anförande uttalas bl. a.:

Ett viktigt inslag i strävandena att höja människornas levnadsstandard är alltså att ge dem en ökad fritid. Självfallet är fritiden något var och en själv skall bestämma och förfoga över. Men bestämmanderätt förutsätter möjligheter att välja. Därför är det ett nödvändigt och viktigt inslag i fritidspolitiken att samhället på olika områden ser till att fritidssysselsättning erbjuds människorna. Det gäller på utbildningens och kulturens områden, men det gäller också i fråga om idrott, rekreation och turism. Om inte samhället medverkar till detta kommer de rent kommersiella intressena att dominera fritidsutbudet och risken att stora grupper ställs utanför möjligheten att välja önskad fritidsaktivitet blir påtaglig. Därför bör samhället genom aktiva insatser göra valfriheten reell.

En betydelsefull insats för att öka människornas möjligheter till en meningsfull fritid har utförts av folkrörelserna. Det ökade samhällsengagemanget på detta område kan aldrig ersätta folkrörelsernas insatser för att skapa en rikare fritid. Tvärtom är en avgörande förutsättning för att fritidsutbudet skall kunna anpassas till människornas önskemål att det är förankrat i folkrörelserna.

Rekreation och motion i skilda former blir allt väsentligare som motvikt till de minskade fysiska påfrestningarna i den dagliga tillvaron men också för att motverka de ökade psykiska påfrestningar som framkallas av bl. a. högt arbetstempo. Det är därför en angelägen uppgift för samhället och organisationerna på området att erbjuda människorna möjlighet till rekreation och avkoppling.

Rekreationspolitiken måste ges en sådan inriktning att den möjliggör för alla att få den avkoppling och motion som var och en har rätt att kräva. Därför är det viktigt att inte sociala och ekonomiska hinder bestämmer vilka som kan få del av utbudet av rekreations- och turistaktiviteter. Utbudet måste överensstämma med de önskemål stora grupper medborgare har. I alltför hög grad avspeglar emellertid dagens utbud en gången tids efterfrågan. Många av de aktiviteter som bjuds är det svårt eller omöjligt för t. ex. barnfamiljer, pensionärer och handikappade att utnyttja. Andelen kostnadskrävande rekreations- och turistaktiviteter är alltför dominerande, vilket missgynnar de grupper jag redan nämnt, liksom låglönegrupperna. Dessa förhållanden måste uppmärksammas och samhällsinsatserna inriktas på att göra utbudet tillgängligt för alla.

De problem jag i föregående avsnitt pekat på kan inte undanröjas enbart genom åtgärder inom ramen för rekreations- och turistpolitiken. I en rad avseenden kan genomgripande resultat bäst nås genom en fortsatt social och ekonomisk politik med inriktning på förbättringar för de sämst ställda grupperna i samhället. Vidare kan genom en aktivare samhällsplanering betydande förbättringar nås. De förbättringar som eftersträvas nödvändiggör sålunda att man utnyttjar en rad olika medel som står till de beslutande och planerande samhällsorganens förfogande.

Under rubriken Samhällets rekreations- och turistpolitik anför föredragande statsrådet:

Kommittén (för planering av turistanläggningar och friluftsområden) framhåller att olika åtgärder måste vidtas för att göra det möjligt för alla att utnyttja sin fritid till rekreation av olika slag. Kommittén understryker vidare att de allmänna medel som satsas på rekreation måste användas på ett sådant sätt att den breda allmänhetens rekreationsbehov tillgodoses. Särskild vikt läggs vid att handikappade, låginkomsttagare och barnfamiljer får väsentligt förbättrade rekreationsmöjligheter. Kommitténs uppfattning delas av flertalet remissinstanser.

Även jag anser att samhällets insatser för rekreation och turism bör ges en sådan inriktning att det blir möjligt för alla att utnyttja områden och anläggningar. För detta behövs en ändamålsenlig planering och styrning av samhällsinsatserna. Det gäller såväl i fråga om anläggningarnas konstruktion och utformning som deras lokalisering. Inte minst viktigt är att låginkomsttagarnas, barnfamiljernas och de handikappades behov beaktas. Rekreationspolitiken måste för att bli framgångsrik bedrivas från såväl sociala som ekonomiska utgångspunkter.

Jag delar vidare kommitténs uppfattning att en bättre samordning bör ske av olika samhälleliga insatser för rekreation och turism. En samordning av den planering som sker för rekreation och turism och den regionalpolitiska planeringen är nödvändig. De områden som är av riksintresse för rekreation och turism är ofta belägna i regioner med dålig sysselsättning. Anläggningar för rekreation och turism kan ge sysselsättning såväl på kort sikt under uppbyggnadsskedet som på lång sikt genom det personalbehov driften av anläggningarna framkallar. Även om en bygd, som turistkommittén framhåller, inte kan ha turism som enda utkomstmöjlighet så kan bygden genom turismen få ett viktigt komplement till övriga näringar.

Jag vill också, i likhet med bl. a. LO, framhålla nödvändigheten av att man vid planeringen av rekreationsområden och anläggningar tar hänsyn till behovet av både när- och fjärrekreation. Anläggningar och områden bör så

långt möjligt lokaliseras och utformas så att de kan användas såväl för det dagliga rekreationsbehovet som för semestervistelsen. Detta bör beaktas i den fortsatta planeringen.

Kulturutskottet överlämnade med eget yttrande (KrU 1975/76:1 y) propositionen jämte med anledning av propositionen väckta motioner till civilutskottet. Kulturutskottet anförde i sitt yttrande:

Kulturutskottet, som härmed överlämnar propositionen och motionerna till civilutskottet för handläggning, vill starkt betona vikten av att samhällets insatser för rekreation och turism får en sådan inriktning att de kan komma alla till godo. Sociala och ekonomiska hinder får inte bestämma vilka som kan få del av utbudet av rekreations- och turistaktiviteter. Utskottet vill också framhålla det värde för turist- och rekreationsverksamheten som ligger i att man bevarar och utvecklar olika kulturmiljöer liksom betydelsen av att man vid planeringen av samhällets insatser beaktar den kulturella särarten inom olika områden.

Civilutskottet anförde i sitt betänkande CU 1975/76:2 beträffande samhällets rekreations- och turistpolitik bl. a. följande:

I den nu till behandling föreliggande propositionen anför chefen för jordbruksdepartementet att samhällets insatser för rekreation och turism bör ha en sådan inriktning att det blir möjligt för alla att utnyttja rekreationsområden och anläggningar. Vidare anförs att rekreationspolitiken för att bli framgångsrik måste bedrivas utifrån såväl sociala som ekonomiska utgångspunkter. Uttalandet får ses mot bakgrund av vad som anförts om grunderna för dessa överväganden. Kulturutskottet har i yttrande över propositionen starkt betonat vikten av dessa grunder.

Civilutskottet har i denna del inte anledning till annat än att ansluta sig till kulturutskottets bedömning och därmed till den i propositionen förordade inriktningen av åtgärderna.

I motionen 1975:2067 (c), yrkandet 4, föreslås – utan att avstånd tas från propositionens förslag i denna del – *en utredning om målsättningen* för rekreation och turism samt om generella riktlinjer för samhällets ansvar och medverkan.

Enligt utskottets mening finns nu inte tillräckliga skäl för en förnyad och fortsatt utredning i ämnet. Ett behov av preciseringar finns men bör tills vidare tillgodoses i anslutning till kommande kontinuerliga överväganden. Sådana överväganden och därmed en precisering av målen kommer att underlättas genom den samordning av statliga insatser m. m. som propositionsförslaget syftar till. Motionsyrkandet avstyrks därför.

Riksdagen fattade beslut i enlighet med civilutskottets förslag, vilket innebar att den i propositionen förordade inriktningen av samhällets insatser för rekreation och turism godkändes och att bl. a. yrkande 4 i motionen 1975:2067 avslogs.

Utskottet

Under de senaste decennierna har samhället undergått stora förändringar som inneburit bl. a. inflyttning till tätorter, en alltmer rationaliserad

produktionsapparat och en kraftigt ökande bilism. Samtidigt har människornas fritid ökat avsevärt genom förkortning av arbetstiden och förlängning av semestrarna samt genom pensionsreformer. Behovet av rekreationsmöjligheter har blivit framträdande, och frågor om betingelserna för en meningsfull användning av fritiden har därmed uppmärksammats alltmer.

Flera utredningar har behandlat frågor som rör fritidspolitiken. 1962 års fritidsutredning, som avgav tre betänkanden, redovisade bl. a. en analys av friluftslivets förutsättningar och utvecklingstendenser. Analysen tog sin utgångspunkt i riksomfattande intervjuundersökningar om inriktningen av fritidslivet samt motiv, önskemål och värderingar beträffande friluftslivet. Fritidsutredningens förslag resulterade bl. a. i ökat statligt stöd till anläggningar för friluftsliv och i att statens naturvårdsverk blev central förvaltningsmyndighet för ärenden om rörligt friluftsliv.

På grundval av idrottsutredningens förslag i betänkandet (SOU 1969:29) Idrott åt alla har statens insatser för idrott ökat kraftigt, samtidigt som en klar prioritering gjorts av breddidrott och motionsidrott.

Som framgår av inledningen till detta betänkande antog riksmötet 1975/76 vissa riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism (prop. 1975:46, CU 1975/76:2, rskr 1975/76:46). Förslagen i propositionen grundades på utredningsarbete som utförts av kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden. Riktlinjerna innebär bl. a. att samhällets insatser skall inriktas på att göra det möjligt för alla att utnyttja områden och anläggningar för rekreation och turism. I inledningen till betänkandet återges avsnitt ur propositionen 1975:46 samt ur kulturutskottets yttrande och civilutskottets betänkande med anledning av propositionen, vilka närmare belyser innebörden av riktlinjerna. Riksdagsbeslutet medförde också att en särskild beredning tillskapades för planering och samordning av de statliga insatserna för rekreation. Vidare inrättades i enlighet med förslag i propositionen 1975:47 Sveriges turistråd, som har till uppgift att planera, samordna och genomföra åtgärder för att främja marknadsföring av turism i Sverige (NU 1975:34, rskr 1975:244).

Vad som berörts i det föregående gäller den del av fritidslivet som innefattar friluftsliv och semesterrekreation. Betydelsen av meningsfulla fritidssysselsättningar har självfallet även varit vägledande vid beslut om samhällets insatser på en rad andra områden, exempelvis på det kulturpolitiska fältet och inom ungdomsverksamheten.

I motionen 1976/77:739 föreslås en utredning av frågor inom det fritidspolitiska området, medan yrkandet om utredning och åtgärder i motionen 1976/77:753 avser rekreationspolitiken.

Syftet med motionen 1976/77:739 är att alla människor skall ges möjligheter att fritt välja att utnyttja sin fritid på ett meningsfullt sätt. Motionen 1976/77:753 har samma grundläggande inriktning men koncentrerar frågeställningarna på rekreations- och semesterpolitiken. Som framhålls i den

förstnämnda motionen kan en valfrihet när det gäller utnyttjandet av fritiden inte uppnås enbart genom fritidspolitiska insatser. Insatser behövs också på arbetsmarknads-, regional- och trafikpolitikens områden. Den utredning som begärs i motionen begränsas emellertid till det fritidspolitiska området med särskild inriktning på friluft- och rekreationsområdet.

Motionerna har remissbehandlats. Innehållet i remissyttrandena har redovisats i det föregående. Sammanfattningsvis har följande ställningstaganden gjorts till de motionsvis framförda förslagen om utredningar.

Naturvårdsverket tillstyrker en utredning som dels kartlägger hindren för en meningsfull fritid, dels föreslår åtgärder som utjämnar skillnaderna mellan olika grupper i samhället, formuleringar som nära ansluter till den sammanfattning av utredningsyrkandet som gjorts i motionen 1976/77:739. Verket uttalar sig inte särskilt om yrkandet i den andra motionen.

Statens ungdomsråd delar uppfattningen i motionen 1976/77:739 att det vore värdefullt om en utredning tillsattes med syfte att kartlägga människors möjligheter och önskemål i vad gäller utnyttjandet av fritiden. Utredningen bör också uppmärksamma det kommersiella fritidsutbudets konsekvenser för människors möjligheter att utöva skilda fritidsaktiviteter. Rådet finner det däremot inte angeläget att tillsätta en särskild utredning i enlighet med vad som föreslås i motionen 1976/77:753.

Enligt Svenska kommunförbundet finns det behov av utredningsinsatser inom det fritidspolitiska området. Kommunförbundet tar emellertid inte uttryckligen ställning till behovet av en särskild utredning.

Riksidrottsförbundet delar uppfattningen i motionen 1976/77:739 att det vore värdefullt om en utredning tillsattes med syfte att kartlägga människors möjligheter och önskemål i vad gäller utnyttjande av fritiden. Förbundet anser det däremot inte angeläget att en speciell utredning tillsätts för de ändamål som avses i motionen 1976/77:753.

Sveriges turistråd, som utanför remissplanen inkommit med ett yttrande, tillstyrker en utredning med uppgifter i enlighet med de intentioner som kommit till uttryck i motionen 1976/77:739. Beträffande motionen 1976/77:753 erinrar turistrådet, liksom flera av remissinstanserna, om att rådet fortlöpande kartlägger utbudet av rekreationsmöjligheter i områden som är attraktiva för turism och rekreation.

Utskottet har redovisat att ett omfattande utredningsmaterial föreligger inom de områden som aktualiserats i motionerna. Beträffande undersökningar och utvecklingsarbete inom det fritidspolitiska området framgår därutöver av remissyttrandena över motionerna bl. a. följande.

Statistiska centralbyrån genomförde på naturvårdsverkets uppdrag år 1973 en uppföljning av fritidsutredningens intervjuundersökning om fritidslivet. Vidare bedriver naturvårdsverket ett omfattande utvecklingsarbete inom området idrott och friluftsliv. Detta arbete innefattar projekt med stor bredd i ämnesvalet.

Statens ungdomsråd ansvarar för försöks- och utredningsarbete med

tyngdpunkten lagd på barns och ungdomars fritidssituation. Nyligen har en kartläggning börjat med syftet att undersöka hur det kommersiella fritids- och kulturutbudet påverkar ungdomens fritidsförhållanden och ungdomsorganisationernas arbetsmöjligheter.

Sveriges turistråd kartlägger fortlöpande utbudet av rekreationsmöjligheter.

Beredningen för planering och samordning av de statliga insatserna för rekreation kommer inom kort att avlämna ett betänkande om formerna för ett ökat statligt engagemang för turism och rekreation. I beredningen ingår företrädare för naturvårdsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, planverket och turistrådet samt kommunerna.

Enligt utskottets uppfattning föreligger, och tillkommer successivt, omfattande och dokumenterad kunskap om behovet av åtgärder på det fritidspolitiska området, inbegripet rekreation och turism. Önskemål om utnyttjande av fritiden har sålunda kartlagts, liksom orsaker till att vissa grupper hindras från att uppleva en rik fritid. Som nyss nämnts är förslag att vänta om ökat statligt engagemang för turism och rekreation. De målsättningar och riktlinjer för rekreations- och idrottspolitiken som antagits av statsmakterna på grundval av framlagt utredningsmaterial ligger – som utskottet ser det – i linje med den grundsyn som präglar de båda nu aktuella motionerna.

Mot den angivna bakgrunden anser utskottet inte att ytterligare utredningsarbete av det grundläggande och vittomfattande slag som föreslås i motionerna är den bästa vägen att främja människors möjligheter till en meningsfull fritid. Vad som framför allt behövs är ökade resurser för att nå de mål som det rått stor enighet om. Utskottet anser att det ankommer på regeringen att göra en sammanvägning och prioritering av de behov som finns och att föreslå de åtgärder som därvid bedöms påkallade. I regeringens överväganden bör ingå att avgöra om ytterligare samordning behövs av olika samhälleliga insatser inom det fritidspolitiska området. Utskottet vill inte utesluta att det kan föreligga behov av vissa kompletterande utredningsinsatser men avstyrker av angivna skäl motionen 1976/77:739 om en utredning rörande fritidspolitiken.

Med hänsyn till de uppgifter som åligger Sveriges turistråd och med erinran om kommande förslag beträffande ökat statligt engagemang för turism och rekreation avstyrker utskottet motionen 1976/77:753. Det kan framhållas att utskottets ställningstagande överensstämmer med den ståndpunkt riksdagen intog till ett motionsledes framfört yrkande om utredning om målsättningen för rekreation och turism hösten 1975. Som framgår av inledningen till betänkandet avslogs nämnda yrkande på civilutskottets förslag.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motionen 1976/77:739,
2. att riksdagen avslår motionen 1976/77:753.

Stockholm den 22 november 1977

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Per Olof Sundman (c), Ingemar Leander (s), Åke Green (s), Ingegärd Frænkel (fp), Lars-Ingvar Sörenson (s), Ingrid Diesen (m), Hans Alsén (s), Kerstin Göthberg (c), Lennart Bladh (s), Stina Eliasson (c), Lars Ahlmark (m), Helge Klöver (s), Börje Stensson (fp) och Anne-Marie Gustafsson (c).

Reservation

av Georg Andersson (s), Ingemar Leander (s), Åke Green (s), Lars-Ingvar Sörenson (s), Hans Alsén (s), Lennart Bladh (s) och Helge Klöver (s) som anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Syftet med" och på s. 13 slutar med "civilutskottets förslag" bort ha följande lydelse:

I den förstnämnda motionen framhålls att det finns en mängd hinder som begränsar vissa människors möjligheter att fritt välja hur de vill utnyttja sin fritid. Syftet med motionen är att det skall ges möjligheter för var och en att använda fritiden på ett meningsfullt och stimulerande sätt. Samhällets uppgifter i sammanhanget betonas, liksom folkrörelsernas roll. Motionen 1976/77:753 har samma grundläggande inriktning men koncentrerar frågeställningarna på rekreations- och semesterpolitiken. De båda motionerna har remissbehandlats. Innehållet i remissyttrandena har redovisats i inledningen till betänkandet.

Såsom framgår av motionen 1976/77:739 visar resultatet av flera undersökningar som företagits att många människor och grupper inte kan utnyttja fritiden som de skulle önska. Låginkomstutredningens rapport om den vuxna befolkningens fritidsförhållanden är en sådan undersökning. Andra uppgifter av samma innebörd har redovisats av handikapputredningen och av kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden samt av statens naturvårdsverk. Problemen som påtalas i motionen vitsordas av naturvårdsverket och statens ungdomsråd i deras remissyttranden. Undersökningar rörande semestervanorna, som utförts av Sveriges turistråd, ger ökad tyngd åt motionen 1976/77:753.

En utredning avseende fritidspolitiken av den art som föreslås i motionen 1976/77:739 tillstyrks av naturvårdsverket, statens ungdomsråd och Sveriges riksidrottsförbund. Svenska kommunförbundet anser att det finns behov av utredningsinsatser inom det fritidspolitiska området men tar inte uttrycklig ställning till behovet av särskild utredning. Enligt förbundets mening torde vissa delar av utredningsarbetet kunna utföras av Sveriges turistråd.

På eget initiativ har Sveriges turistråd inkommit med yttrande över motionen i fråga. Turistrådet tillstyrker att en utredning tillsätts med uppgifter i enlighet med de intentioner som framförs i motionen 1976/77:739 och förklarar sig samtidigt berett att biträda en eventuell utredning med sitt kunnande och sina erfarenheter.

Även Kommittén Kyrkan i fritidssamhället har i en skrivelse till utskottet tillstyrkt att en utredning tillsätts.

Beträffande utredningsyrkandet i motionen 1976/77:753 hänvisas i remissyttrandena över lag till de arbetsuppgifter Sveriges turistråd har i fråga om turismen i Sverige.

Utskottet kan konstatera att flera utredningar behandlat frågor som rör fritidspolitiken och att främst naturvårdsverket och statens ungdomsråd kontinuerligt arbetar med kartläggnings- och utvecklingsprojekt som avser fritidens utnyttjande. Dessa båda remissinstanser har emellertid som nyss nämnts tillstyrkt en utredning med den inriktning som föreslås i motionen 1976/77:739. Detsamma gäller Riksidrottsförbundet med dess ingående kännedom om idrottsområdet samt Sveriges turistråd. Flera sakkunniga instanser har alltså funnit att det finns ett klart behov av ytterligare kunskap om förhållandena inom det fritidspolitiska området.

Utskottet anser det synnerligen angeläget att åtgärder vidtas för att i möjligaste mån undanröja de hinder som finns när det gäller människornas möjligheter att utnyttja fritiden på ett meningsfullt och stimulerande sätt. För att komma till rätta med de problem som påtalas i motionen 1976/77:739 är det enligt utskottets uppfattning nödvändigt att ett mer samlat grepp tas på de fritidspolitiska frågorna. En uppföljning och aktualisering av det inventerings- och kartläggningsarbete som utförts är betydelsefullt som grund för de överväganden om insatser och åtgärder som måste göras. Det utredningsarbete som erfordras bör läggas till grund för en samlad bedömning och prioritering av erforderliga samhälleliga resurser. Mot bakgrund härav och med hänsyn till det massiva stöd yrkandet i motionen 1976/77:739 fått av remissinstanserna föreslår utskottet att riksdagen bifaller detta yrkande.

En utredning med de uppgifter som förordas i motionen 1976/77:739 kommer även att belysa de grundläggande frågor om en socialt inriktad rekreationspolitik som tas upp i motionen 1976/77:753. Vid sina överväganden avseende sistnämnda motion har utskottet även uppmärksammat att beredningen för planering och samordning av de statliga insatserna för rekreation inom kort kommer att avlämna ett betänkande om formerna för ett ökat statligt engagemang för turism och rekreation. På angivna grunder

och med hänvisning till de arbetsuppgifter som åligger Sveriges turistråd avstyrker utskottet motionen 1976/77:753.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:739 hos regeringen anhåller att en utredning tillsätts med uppgift att utreda i motionen aktualiserade frågor inom det fritidspolitiska området,

Gotab 55969 Stockholm 1977